

Program edytorski Archiwum Powstań Śląskich

Po zakończeniu III powstania śląskiego akta narastającego od 1919 roku Archiwum Powstań Śląskich powędrowały do Wielkopolski i przez chwilę znalazły schronienie w siedzibie Dowództwa Okręgu Generalnego w Poznaniu. W lipcu 1922 roku przewieziono je do Warszawy i złożono w Centralnym Archiwum Wojskowym. Nie udostępniano ich wtedy jeszcze do badań historycznych ze względu na informacje, które władze polskie pragnęły zachować w tajemnicy. Podczas okupacji hitlerowskiej akta, przetransportowane do Gdańska, szczęśliwie ocalały i po wojnie stały się w Centralnym Archiwum Wojskowym podstawą licznych opracowań naukowych. Odczuwało się wprawdzie w nich braki ewidencji personalnej, ale luki te historycy przyjmowali ze zrozumieniem, tłumacząc zniszczeniem akt, aby nie dostały się w ręce okupanta i nie obciążały osób w nich występujących.

Gdy w 1997 roku ukazała się książka Janusza Ciska o zbiorach Instytutu Józefa Piłsudskiego w Nowym Jorku¹, a w niej także spisy akt powstań śląskich, okazało się, że materiały, które uchodziły za zniszczone, jednak ocalały. Składały się na nie przeważnie akta różnej ewidencji personalnej, wydzielone już przed wojną do zbioru podręcznego w Archiwum Wojskowym w celu łatwiejszego wydawania zaświadczeń dla uczestników powstań śląskich. Akta te we wrześniu 1939 roku, ewakuowane na wschód z częścią zasobu Archiwum Wojskowego, dotarły szczęśliwie do Rumunii, a stamtąd po licznych perturbacjach do Francji, potem przez Lizbonę do Stanów Zjednoczonych, gdzie spoczęły w reaktywowanym właśnie Instytucie Józefa Piłsudskiego².

Wraz z odkryciem akt powstańczych w Nowym Jorku historycy śląscy zainicjowali akcję „Archiwum Powstań Śląskich powinno wrócić na Śląsk”. Odwołując się do zasady pertynencji terytorialnej, domagali się zwrotu akt powstańczych z Nowego Jorku i Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie. Wytworzone na Śląsku, powinny być tutaj przechowywane i służyć lokalnej społeczności³. Ugruntowała się

¹ Instytut Józefa Piłsudskiego w Ameryce i jego zbiory. Oprac. J. Cisek, Warszawa 1997.

² A. Ciesielski, *Dzieje Archiwum Wojskowego 1918–1939*, Warszawa 1999, s. 71; W.K. Roman, *Centralne Archiwum Wojskowe 1918–1998, tradycje, historia, współczesność służby archiwalnej Wojska Polskiego*, Toruń 1999, s. 48–53; E. Długajczyk, *Dokumentacja personalna powstańców śląskich. Wprowadzenie do tematu*, w: *Powstańcze miscellanea. Z badań nad biografistyką i ewidencją personalną*, Bytom 2006, s. 23 – 54; tenże, *Niepodległościowcy śląscy. O honory, przywileje i byt materialny*, w: *W 85 rocznicę*. Red. nauk. Z. Kapła, Bytom 2007, s. 233 – 265.

³ E. Długajczyk, *Raport z przebiegu akcji „Archiwum Powstań Śląskich powinno wrócić na Śląsk”*, „*Studia Śląskie*” (Opole), t. 64 (2014), s. 197-224.